

Kulturutskottet

Statsrådets redogörelse om försörjningsberedskapen

Till ekonomiutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets redogörelse om försörjningsberedskapen (SRR 8/2022 rd): Ärendet har remitterats till kulturutskottet för utlåtande till ekonomiutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Henri Backman, arbets- och näringsministeriet
- överdirektör Petri Lempinen, undervisnings- och kulturministeriet
- direktör Jarkko Niiranen, Utbildningsstyrelsen
- specialsakkunnig Ari Korhonen, Finlands Kommunförbund
- jurist Sari Innanen, Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ rf
- näringspolitisk sakkunnig Annakaisa Tikkinen, Bildningsarbetsgivarna rf.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Rådet för yrkeshögskolornas rektorer Arene rf
- Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry
- Finlands universitetsrektors råd UNIFI rf.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Statsrådets redogörelse granskar försörjningsberedskapen ur flera perspektiv och lyfter fram flera utvecklingsobjekt. Förändringar i omvärlden som är centrala för försörjningsberedskapen är klimatförändringen, digitaliseringen, cybersäkerheten och hybridhoten. Redogörelsen tar också fasta på Rysslands anfallskrig.

Statsrådet har i verksamhetsmodellen för försörjningsberedskapen ställt upp allmänna mål för beredskapen. Respektive ministerium ansvarar för försörjningsberedskapen inom sitt eget ansvarsområde och för att utveckla den. Samordningen av beredskapen är på arbets- och näringsminis-

Utlåtande KuUU 27/2022 rd

teriets ansvar. Försörjningsberedskapscentralen har hand om att upprätthålla och utveckla försörjningsberedskapen.

Utskottet har behandlat redogörelsen utifrån sitt eget verksamhetsområde. Bland de mål som presenteras i redogörelsen anknyter särskilt tryggnad av kritisk kompetens, utbildning i cybersäkerhet och identifiering av hybridpåverkan till kulturutskottets verksamhetsområde. Ett annat för utskottet viktigt mål är att kunskaper och färdigheter i försörjningsberedskap och medborgarberedskap ska läras ut på alla utbildningsstadier.

Kompetens som är av betydelse med tanke på försörjningsberedskapen

Enligt statsrådets framtidsöversikt¹ förutsätter försörjningsberedskap i fråga om bildning att nationen under alla förhållanden utöver materiella verksamhetsförutsättningar även har tillräcklig kompetens för att utnyttja och förnya dem. Finland måste kunna producera den kunskap som behövs för ett funktionsdugligt samhälle samt för att utveckla vetenskapen och forskningen. Kvaliteten på kompetensen ska vara tillräckligt hög och det ska finnas tillräckligt många experter. Det handlar inte enbart om det befintliga kompetenskapitalet utan även om förmågan att producera sådan ny kunskap som en krissituation förutsätter.

Utskottet hänvisar till sitt tidigare utlåtande (KuUU 11/2022 rd — SRR 1/2022 rd) och betonar att man kontinuerligt och systematiskt måste sörja för att systemen för småbarnspedagogik, utbildning och forskning är fungerande och för deras samarbete med bland annat arbets- och näringslivet. Det bör reserveras långsiktig och tillräcklig finansiering för att upprätthålla och utveckla kompetensen samt forsknings-, utvecklings- och innovationsverksamheten.

Redogörelsen tar fasta på kompetensens betydelse som en allt mer kritisk resurs. Fostran och utbildning är av betydelse bland annat för att ordna kritisk infrastruktur. Betydelsen av kompetens har i redogörelsen också lyfts fram med avseende på hanteringen och tryggnaden av elektroniska system och det tekniska och militära försvaret. Utskottet anser att dessa kompetensområden är centrala med tanke på försörjningsberedskapen, men påpekar att fostran, utbildning och forskning, som skapar grunden för kompetens, utgör en större del av den nationella försörjningsberedskapen än vad som anges i redogörelsen. Beredskapen som gäller kompetens bör också tydligt synas i målen och åtgärderna för försörjningsberedskapen. I målen för högskolorna är det viktigt att identifiera både yrkeshögskolornas och universitetens roller som en del av den nationella försörjningsberedskapen.

Det är också viktigt att försörjningsberedskapen samt den psykiska och fysiska resiliensen beaktas i undervisningen i den grundläggande utbildningen med hänsyn till barnens ålder. Viktiga fokusområden i detta avseende är till exempel fysisk aktivitet och känslan av gemenskap i skolan. Varje elev ska känna till rekommendationen om 72 timmars beredskap och barnen ska veta var de vid behov får hjälp av en tillförlitlig vuxen.

¹ Ministeriernas framtidsöversikt 2022: Samhällets tillstånd och frågor som kräver beslut. Statsrådets publikationer 2022:58.

Utlåtande KuUU 27/2022 rd

En del av den systematiska försörjningsberedskapen ska vara att trygga forskningsinfrastrukturen och datalagren, inklusive universitetssjukhusen. Framtida krissituationer kan inte förutspås och därför är det viktigt att säkerställa bred och mångsidig forskning. Det är ett väsentligt sätt att förbättra samhällets möjligheter att svara på oförutsägbara problem.

Kontinuerligt lärande ger också goda möjligheter att trygga den kompetens som behövs. Med hjälp av kontinuerligt lärande kan kompetensen riktas snabbt till exempel till kritiska branscher. Det är viktigt att vara medveten om att grunden till kontinuerligt lärande skapas redan under de första skoloråren. Utvecklingen av lärfärdigheterna som grund för kontinuerligt lärande betonas redan i grunderna för planen för småbarnspedagogik och vidare upp till läroplansgrunderna för utbildningen på andra stadiet.

Genom att förutse kompetensbehoven och rikta utbildningen strävar man efter att trygga tillgången på kompetent arbetskraft. Med tanke på försörjningsberedskapen bör man i framförhållningen fästa avseende vid att trygga den kritiska produktionen och de kritiska tjänsterna (vattentjänster, elförsörjning, industri, byggande och underhåll av infrastruktur, livsmedelsförsörjning, social- och hälsovård, läkemedelsförsörjning och avfallshantering) samt den nationella kunskapsbas som stöder det militära försvaret. Prognostisering av kritiska kompetensbehov bör beaktas som en del av den normala prognostiseringsverksamheten till exempel i undervisnings- och kulturministeriets och Utbildningsstyrelsens gemensamma Prognostiseringsforum för kunnande.

Uppmärksamhet bör fästas vid att bevara attraktionskraften hos kritiska branscher. Dessutom är det viktigt att vara medveten om det ömsesidiga beroendet mellan olika branscher i samhället, till exempel småbarnspedagogikens betydelse för möjligheterna att arbeta.

Utskottet noterar att försörjningsberedskapen i fråga om kompetens också omfattar kritisk infrastruktur för utbildning, såsom informationssystem som behövs för utbildningen och finansieringen av den. Tryggandet av funktionsdugligheten hos den för utbildningen kritiska infrastrukturen ska ingå i beredskapen inför kriser.

Utskottet betonar att det lönar sig att utveckla försörjningsberedskapen som gäller kompetens med beaktande av ett internationellt perspektiv och planera beredskapen tillsammans med de europeiska partnerländerna.

Kompetens inom cybersäkerhet och hybridpåverkan

Utskottet påpekar att det finländska samhället har rätt så goda förutsättningar att klara av till exempel hybridpåverkan. Medborgarnas höga utbildningsnivå ger goda förutsättningar till exempel för att stärka medieläskunnigheten och förmågan att kommunicera i medier. Medieläskunnigheten och förmågan att identifiera desinformation har en central roll i att upprätthålla en fungerande demokrati och säkerheten i samhället och bör därför få en ännu starkare betydelse som medborgarkompetenser.

Utskottet hänvisar till sitt tidigare utlåtande (KuUU 11/2022 rd — SRR 1/2022 rd) och påpekar att satsningarna på att utveckla cyberkompetens har varit bristfälliga i Finland. Utskottet betonar vikten av att med beaktande av båda nationalspråken säkerställa tillräcklig kompetens på hög nivå

Utlåtande KuUU 27/2022 rd

i fråga om cybersäkerhet och självförsörjning i fråga om kompetens. Man bör sörja för ett så omfattande nationellt, nordiskt och bredare internationellt forskningssamarbete som möjligt.

I småbarnspedagogiken, den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen behandlas frågor som gäller cybersäkerhet och hybridpåverkan för närvarande med hjälp av mångvetenskapliga lärområden. Målen för de mångvetenskapliga lärområdena omfattar inte bara undervisning i kunskaper och färdigheter utan också i värderingar och attityder. Utbildningsstyrelsen har dessutom utarbetat rikligt med stödmaterial för utbildningsanordnarna och ordnat utbildning exempelvis i hur man i undervisningen kan behandla Rysslands aggressionskrig.

Utskottet fäster i detta sammanhang också avseende vid vikten av att tillägna sig beredskaps- och säkerhetsfärdigheter (KuUU 11/2022 rd — SRR 1/2022 rd). De kan läras ut i enlighet med grunderna för läroplanen till exempel som en del av målen för mångsidig kompetens och även målen för vissa läroämnen. Samma mål lämpar sig också för behandling av akuta exceptionella situationer som en del av undervisningen.

Cybersäkerhet är som undervisningsämne omfattande och svårt att avgränsa. För att förbättra lärarnas kompetens i ämnet är det således viktigt att integrera cybersäkerheten i grundutbildningen och fortbildningen för lärare. Man ska säkerställa att det produceras aktuellt material som lämpar sig för undervisningen och dessutom sörja för de digitala färdigheterna, programvarukunskaperna och kodningsfärdigheterna.

Psykisk kriställighet som en del av försörjningsberedskapen

Utskottet instämmer i sakkunnigyttrandena och understryker den psykiska kriställighetens betydelse som en del av försörjningsberedskapen. Den psykiska kriställigheten stärker medborgarnas och samhällets förmåga att klara av krissituationer och bevara sin funktionsförmåga under kriser.

Psykisk kriställighet nämns i redogörelsen men dess betydelse i tryggheten av försörjningsberedskapen har inte konkretiserats tillräckligt. Utskottet anser att försörjningsberedskapen vid sidan av materiel och infrastruktur bör inkludera byggande och upprätthållande av psykisk kriställighet. Bildning har en central roll när det gäller att stärka resiliensen hos enskilda medborgare och samhället. För att trygga det civila samhällets funktionsförmåga är det därför viktigt att fostran, utbildning och forskning kopplas till försörjningsberedskapens mål och åtgärder.

Det är viktigt att vara medveten om att försörjningsberedskapen och samhällets kriställighet som en del av försörjningsberedskapen byggs upp under normala förhållanden. Med tanke på den psykiska kriställigheten är det skäl att fästa uppmärksamhet vid att förhindra att relationerna mellan olika befolkningsgrupper tillspetsas och vid medborgarnas förmåga att upprätthålla goda relationer mellan befolkningsgrupperna och bygga upp ett ömsesidigt förtroende. Medborgarverksamheten har också en central roll i detta sammanhang.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Kulturutskottet föreslår

Utlåtande KuUU 27/2022 rd

att ekonomiutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 11.11.2022

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Paula Risikko saml
vice ordförande Eeva-Johanna Eloranta sd
medlem Sanna Antikainen saf
medlem Marko Asell sd
medlem Kaisa Juuso saf
medlem Hilikka Kemppi cent
medlem Mikko Kinnunen cent
medlem Pasi Kivisaari cent
medlem Ari Koponen saf
medlem Mikko Ollikainen sv
medlem Ville Valkonen saml
ersättare Sari Multala saml.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Lahtinen.